

Kapellanen herr Anders

Ur Vargatider på Stångenäset
Utgiven 1965 Av Sven Rydstrand

Det synes vara omöjligt att få fullt säkra bevis för att Lysekils kapellförsamling hade egen präst redan på 1500-talet, men vissa uppgifter tyder dock på att så var fallet. Fullt säkert är det dock att en prästman tjänstgjorde i Lysekil under den danska tiden strax innan Bohuslän blev införlivat med Sverige. Det var kapellanen Anders Andersson, som även bodde i Lysekil och av strandsittarna där också uppbar lön. Visserligen finns icke i kyrkans räkenskapsbok, som är bevarad från år 1664, några uppgifter om utbetalad prästlön. Prästlönen hade dock ingenting med kyrkans ekonomi att göra, utan den erlades av strandsittarna själva. Så var förhållandet även med de 24 daler silvermynt, som de måste ge i lön till kyrkoherden i Bro, Oluf Andersson-Pontanus. De pengarna finns inte heller upptagna i kyrkans räkenskapsbok, men av tingsprotokollen framgår att de erlades.

Hur länge herr Anders Andersson, vilken ibland kallas för "*fordom kapellanen på Stångenäs*", verkade som präst i Lysekil, är inte bekant, men han måste ha dött före år 1680, då kapellanen Hans Räfsal kom i hans ställe. Han lever emellertid år 1678, ty då säljer han sitt hus och sin tomt på Lysekils strand.

Han omnämnes första gången i ett protokoll, som skrevs vid häradstinget på Broberg i Bro socken den 18 november år 1661. Då stod han tillsammans med 5 andra lysekilsbor anklagad för att ha varit med och plockat upp gods ur en kista, som hade tillhört en norsk köpman, Rasmus Niellssen-Lynn, vilken hade dött i Lysekil omkring år 1658 och blev jordfäst där av herr Anders. Samtliga de anklagade blev dock frikända, emedan brottet hade skett under krigsförhållandena. Men det framgår av referatet från tinget, att herr Anders erhöll sin betalning av strandsittarna för sitt omak med begravningen av den döde köpmannen.

Ehuru kapellanen bodde i Lysekil, åtminstone mestadels, tycks han dock ha haft ett visst intresse för gårdsbruk, vilket han idkade på flera ställen i Lyse socken. Sålunda brukade han under den danska tiden gården Gåsehogen och senare kronohemmanet Lyse. År 1664 meddelar han vid tinget, att han av ödesmål hade upptagit tre fjärdedelar av kyrkohemmanet Sandåker, även beläget i Lyse. Den gården hade legat öde sedan år 1658, liksom så många andra gårdar i trakten. Den siste danske åbon på Sandåker var en änka, Anna Hansdotter, som gick ifrån gården för armodis skull. Hon kunde ej ens betala kyrkan tionde med en riksdaler.

År 1665 står herr Anders på tinget och klagar över de svåra tiderna och de hårda skatterna. Han söker bevisa, att Stångenäs gäll alltid har hållit sig med en kapellan men påpekar, att det aldrig har funnits några gårdar anslagna till hans underhåll. De gårdar, som prästen brukat och bebott, har likväl under den danska tiden varit befriade från utgörande av ved och skjuts till herrarna samt "contribution" och flera andra utlagor. Men när svenskarna blev herrar i Bohuslän, vart det genast sämre med allting. Då pålades kapellanen lika höga skatter som andra bönder för sitt gårdsbruk. Länsmanen Anders Torberntsson, som bodde på gården Lassehaga, betygade att herr Anders hade rätt i sina påståenden.

Men det fanns flera bekymmer för prästen-jordbrukaren vid denna tid. En del av dessa kan man skymta i tingsprotokollen. Den 5 oktober år 1668 kom sålunda herr Anders åter till tinget på Broberg, och då berättade han att han hade svårigheter med sina får. För en tid sedan hade

han nämligen blivit av med två små lamm. Han hade också hört talas om att en av hans grannar i Lyse, Assbjörn i Hannevik, hade fått flera får än han skulle ha. Men prästen kunde inte se skillnad på dem och hans egna. Assbjörn hade hittat några främmande får ute i markerna, och dem hade han kört hem tillsammans med sina egna. Herr Anders sade inte direkt, att de var hans, men han hade instämt Assbjörn för att få besked om saken. Så hade han också fått veta, att på den andra granngården hos Amund hade man slaktat några lamm samtidigt som prästens blev borta. Amunds hustru hade slaktat lammen, och hon stod med blodiga händer i dörren, då en annan kvinna, Rangela, kom och ville tala med henne. Rangela sprang då till prästen och berättade vad hon sett, och då trodde herr Anders att det var hans försvunna lamm, som grannen hade tagit och slaktat.

Men grannarna blev helt frikända vid tinget. Både Amund och hans hustru Anna betygade, att de var oskyldiga för kapellanens anklagelser, som han inte hade bevis för. Och han fick inte sina lamm igen.

Hur det gick med herr Anders under de svåra krigs- och nödåren på 1670-talet, då norskarna åter blev herrar på Stångenäs och i hela norra Bohuslän, vet man inte. Ty under hela 1670-talet och intill 1681 hölls inga häradsting på Stångenäs, och därför finns heller inga protokoll från denna tid. Men prästen synes ha varit gammal och har troligen slutat med jordbruket då. År 1678 säljer han också sitt hus och sin kålhage i Lysekil. Detta bekräftas vid tinget på Broberg den 11 november år 1689, då man skrev följande:

"H. H. Anders Andersson, fordom kapellan här på Stångenäs, köpebrev av den 8 april 1678 inlades av Hendrik Björnsson i Lysekil, däruti herr Anders säljer ifrån sig och sina arvingar den gård och grund, som han ägde nordan på Lysekilsgatan gent emot Engelbrekt Olssons tomt, samt hälften i en kålhage, som han köpt haver med sin svåger Nills Clemittsson för strax undfångne penningar, 30 daler silvermynt. Insinuerar ock Hendrik H. H. Anders änkas, hustru Barbro Hansdotter, kvittering på de övriga trettio dalerna, så att summan är 60 daler silvermynt, som han för samma plats och kålhage utlagt haver. Det herr Anders och hans arvingar till fullo nöje riktigt hava undfånget, varföre han ock samma plats och hus med underliggande halva kålgård tillägnar Hendrik Björnsson och hans arvingar att njuta och behålla för en hans välfångna egendom."

Herr Anders Andersson var inte ensam kapellan under sin tid på Stångenäs, och redan detta talar för att han nästan uteslutande tjänstgjorde i Lysekil. År 1650 kallade nämligen kyrkoherden Simon Mattsson i Bro en nyvigd präst till kapellan. Det var Anders Johansson-Giedda, bördig från Kville, som var kapellan här intill sin död år 1680. Dessa två prästmän med förnamnet Anders har ofta av historieskrivarna förväxlats med varandra.